

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" (כא, א)

צריך אדם לשים את משפטי האלוקים לפניו. עליו להקדיש את כל ה"אני" שלו בעבור המשפטים ולמסור את נפשו עליהם. וזהו שאומר הכתוב: "לפניהם" – שיעמידו את המשפטים לפניהם, לפני קיומם העצמי...

קול שמחה

"והגישו אדוניו אל האלהים... ורצע אדוניו את אוזנו במרצע, ועבדו לעולם" (כ"א, ו).

אומר רש"י: "את אוזנו הימנית, או אינו אלא של שמאל, תלמוד לומר און און גזירה שווה". ולכאורה למה היה צריך רש"י לעשות כאן גזירה שווה, והרי בכל התורה כולה, ימין קודם לשמאל? אלא אפשר לבאר, על פי דברי רש"י בהמשך הפרשה שאומר, שדווקא אוזן נבחרה מכל האיברים שבגוף, מפני שהיא זו ששמעה בהר סיני "לא תגנוב". ולכן אם עבר על כך וגנב, צריכה אוזנו להירצע. וכן המדרש אומר בשיר השירים, "כיצד היה הדיבור יוצא מפי הקב"ה, היה יוצא מימינו של הקב"ה לשמאלן של ישראל". ולפי"ז מובן, למה היה צריך כאן גזירה שווה, כדי לומר לך שאע"פ שאוזן שמאל שמעה ראשונה בהר סיני לא תגנוב, שהרי הדיבור היה מגיע לשמאל ישראל, בכל זאת תרצע דווקא אוזן ימין, כמו בכל התורה שימין קודם לשמאל...

אוצר הפנינים

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" (כא, א)

המילה "תשים" ר"ת שישת ימים תיעשה מילאכה, רמז לזה שדנין רק בימות החול ואין דנין בשבת. ואת הטעם לזה אפשר להגיד בצחות, כיון שאמרו חז"ל שהדיין צריך לראות בשעת הדין כאילו גהינום פתוח תחתיו, אם כן אי אפשר לדון בשבת כיון שגם הגהינום שובת בשבת קודש.

צדיקים

הגיליון לזכות ולבריאות אדונינו מורינו
ורבנו ר' ישכר דוב בן מרים שליט"א

"אם כסף תלוה את עמי את העני עמך" (כב, כד)

ר' יהונתן איבישיץ היה מפרש פסוק זה שבפרשתנו בלשון תמיהה, "וכי ילווה הכסף בשעה שאתה נאסף אל עמך"? "את העני עמך" – אינך נוטל עמך במותך אלא רק את מעשיך הטובים שעשית בימי חיך, כאשר גמלת חסד עם הזולת ונתת צדקה לעני שעמך.

ר' יהונתן איבישיץ

א נקודל'ה

"אם כסף תלוה את עמי את העני עמך" (כב, כד)

רבי משה לייב מסאסוב דיבר פעם אחת על כך שכל מה שברא הקב"ה בעולמו נועד לשמשו ושצריך ואפשר לנצל כל דבר וכל מידה לעבודת הבורא. שאל אחד הנכחים, שהיה גבאי צדקה: "איזו תועלת בעבודת ה' יש ממידת האפיקורסות?" השיב רבי משה לייב: "כשבא אליך עני ומבקש עזרה, אל תהיה פתאום מאמין גדול ותתחיל לומר לו בטח בה, ה' יעזור". כאן עליך להשתמש במידת האפיקורסות, לחשוב שאין לעני הזה מושיע אלא אתה, ולעזור לו ככל יכולתך".

רבי משה לייב מסאסוב זצ"ל

"וכי יריבון אנשים והכה איש את רעהו" (כא, יח)

שאלו את הברזל - מפני מה כשמכים אותך קולך נשמע כל כך גבוה וחזק, והזהב בעת שמכים עליו אין קולו נשמע כל כך, והשיב הברזל, הטעם פשוט כי הזהב שהוא אחיו, לא מכה אותו, רק הברזל שהוא זר אליו מכה אותו, לכן אינו צועק כל כך בעת שמכה עליו, אבל הברזל, מכה אותו הברזל שהוא אחיו וקרובו, וזה כואב מאוד, שאחים וקרובים יכו זה את זה, ולכן הברזל צועק מאוד בעת שמכה עליו ברזל אחר.

ילקוט הגרשוני

"מדבר שקר תרחק" (כג, ז)

אמר פעם ר' זושא מאניפולי זיע"א "מדבר שקר" פירוש כשאתה אומר דיבור של שקר, מיד אתה מרחיק את עצמך מה' יתברך.

אמרי פנחס

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" (כא, א)

אומר רש"י: מוסיף על הראשונים, מה הראשונים (עשרת הדברות) מסיני אף אלו מסיני, ה"חדושי הרי"ם" – הרי כל התורה כולה ניתנה בסיני, ואפילו כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש – גם כן כבר ניתן בסיני, ולמה מפרש רש"י משפטים אלו ניתנו בסיני? והשיב כי יש דינים המובנים לכל אדם, לכאורה גם בלי שהתורה אומרת, לדוגמא: גניבה וכיוצא"מ, היינו אומרים שאסור לקחת חפץ השייך לאדם אחר, או למשל האיסור להכות את רעהו, הרי זה מובן לכולם שאין להכות, וזוהי כוונת רש"י – סיים הרבי – שגם דינים אלה המובנים בפשטות, אלמלא היו כתובים בתורה – אינם כלום! רק מחמת ציווי התורה חייב אדם לא לגנוב ולא להכות!

חידושי הרי"ם

"כל אשר דיבר ה', נעשה ונשמע (כד, ז)

במסכת שבת דף פח ע"א דרשו חז"ל, שבשעה שהקדימו ישראל נעשה ונשמע, ירדו מלאכי השרת וקשרו לישראל שני כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. מהלשון "בשעה שהקדימו", מדייק הבית הלוי, שמה שזכו לשני כתרים הוא דווקא משום שהקדימו נעשה ונשמע, ואילו לא היו מקדימים אלא אומרים בסדר הרגיל, "נשמע ונעשה", לא היו זוכים לשני כתרים. ושואל על כך הבית הלוי, מדוע מספר הכתרים קשור לסדר המילים, ומה לי אם הסדר הוא כזה או אחר? ומסביר הבית הלוי עניין זה כך: לפעולת לימוד תורה ישנן שתי מטרות-האחת, ידיעת המצוות (שהרי אם לא ילמד, לא ידע). והשנייה, תורה לשמה, שגם אם כבר יודע את כל ההלכות והמצוות, עדיין מצווה לעסוק בתורה מצד עצם המצווה של עיסוק בתורה. וכשהקדימו נעשה ונשמע, למעשה ביטאו בכך את הרעיון, שגם אחרי ה"נעשה", כלומר גם אחרי שידעו כיצד לקיים המצוות, עדיין "נשמע", כלומר עדיין נראה בלימוד התורה ערך עצמי ונוסיף להגות בה. ועל כן זכו לשני כתרים, אחד כנגד המצוות, ואחד כנגד העיסוק בתורה, שהוא ערך נפרד בפני עצמו. מה שאין כן אם לא היו מקדימים נעשה ונשמע, אלא היו אומרים "נשמע ונעשה", היה משמע שהכול עניין אחד-אנו נלמד על מנת לקיים את המצוות, וכך נוכל לקיימן. ואם כך, לא היו זכאים לשני כתרים. לכן, ההדגשה היא "בשעה שהקדימו".

בית הלוי

"רק שבתו יתן ורפא ירפא" (כא, יט)

המילה "שבתו" מרמזת כאן לשמירת שבת כהלכתו, והכוונה "רק שבתו" - אם ייתן את "שבתו" את השבת לה' וייזהר בכל הלכות שבת ודקדוקיה ומצוותיה, אזי יזכה ש"ורפא ירפא" שהקב"ה יגמול לו כמעשיו וירפא אותו מכל נגע ומחלה, ולכן אף נהגו בכל תפוצות ישראל לברך מי שבירך לחולה דווקא בשבת ולומר "שבת היא מלועוק ורפואה קרובה לבוא" שזהו בזכות שמירת השבת.

האדמו"ר מקודינוב זצ"ל

אזיס ווארט

"רק שבתו יתן ורפא ירפא" (כא, יט)

כשהיה הגאון ר' מאיר שפירא מלובלין בארה"ב, התקשר לאחד הגבירים ושאל אם אותו גביר יכול לבוא אל הרב למלון. הגביר התנצל שכרגע תקפה אותו מחלת השפעת הוא אינו יכול לצאת מביתו. החליט הרב לערוך ביקור חולים אצל הגביר. כשפתח הגביר את הדלת לקול הנקישות, הוא עמד במלוא הדרו, בריא ושלם. אמר לו הרב מאיר שפירא: "עתה תצטרך לשלם פעמיים, פעם אחת תרומה לישיבה, מה שהייתה כוונתי בתחילה, ופעם נוספת דמי ריפוי, שהרי היכן היית מוצא רופא שירפא אותך כל כך מהר?!"

רבי מאיר אומר

"ואנשי קודש תהיון לי, ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו" (בב, ל).

כתוב בגמרא במסכת חולין, שאין הקב"ה מביא תקלה לידיהם של צדיקים. וביארו שם, שגנאי הוא לצדיק אם הוא אוכל דבר איסור, ולכן בענייני אכילה לא תהיה תקלה לצדיק, ויזמן לו ה' אוכל כשר. וזהו ביאור הפסוק כאן, "ואנשי קודש תהיון לי", וכאשר תהיו אנשי קודש ותגיעו למדרגת הצדיקים, ממילא "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" מפני שאין אני מביא תקלה לידיהם של צדיקים.

אוצר הפנינים

"וכי יגח שור את איש או את אשה ומת סקול יסקול השור ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי" (כא, כח)

הסביר החתם סופר זצ"ל, התורה הזהירה שלא יאכלו את בשר השור הנסקל, כדי שהשור לא יזכה שבשרו ייהפך לחלק מבשרו של איש יהודי, מאחר שהוא גרם לאיבוד נפשו של אדם מישראל.

חתם סופר

"ואלה המשפטים" (כא, א)**"אם כסף תלוה את עמי את העני עמך" (כב, כד)**

מובא בגמרא שבשעת פטירתו של האדם אין מלוין לו לא כסף ולא זהב אלא מצוות ומעשים טובים וצדקה בלבד, וזה הכוונה בפסוק "אם כסף תלוה את עמי" - אם תראה פעם שכסף מלווה את האדם לאחר מותו, באיזה כסף זה, "את העני עמך" - הכסף הזה שנתן להחיות נפש עני, כסף כזה מלווה את האדם לאחר מותו.

ילקוט האורים**א נקודל'ה****"ואלה המשפטים.. כי תקנה עבד עברי" (כא, א-ב)**

למה התחילה התורה דווקא בדין עבד עברי, ועוד הרי רק בסוף פרשת יתרו נאמר לעם ישראל "ואתם תהיו לו ממלכת כהנים וגוי קדוש", ולמה לומר להם כי תקנה עבד עברי וגו', שמדבר באדם מישראל שנכשל בגניבה ומכרוהו כדי לשלם גניבתו. אלא הדין הזה ניתן להם כדי שידעו שגם לאחר שנישאו על כנפי נשרים וסגולה מכל העמים אשר מחזה אלקים יחזו, עדיין התהום פעורה תמיד לרגליהם. אל תאמין בעצמך עד יום מותך, ויתכן שיאבדו כל גדולתם ויכולים להידרדר עד עבדות. אבל גם אם ח"ו יפלו לבירא עמיקתא, עדיין מלווה אותם התורה הקדושה בכל הדרך לעזור להם לחזור לחירותם.

ספר הפרשיות

"כל אלמנה ויתום לא תענון. אם ענה תענה אותו, כי אם צעוק יצעק אלי, שמוע אשמע צעקתו" (כב, פס' כא-כב)

כל הביטויים בפסוק זה כפולים: ענה תענה, צעוק יצעק, שמוע אשמע. כי המענה יתום או אלמנה, גורם להם סבל כפול: מלבד העינוי הנוכחי, הם נזכרים גם באובדנם הישן וחיים אותו מחדש למשל, היתום חושב בלבו, שאילו היה כאן אביו, לא היו מתייחסים אליו כך. ולכך רומזת התורה בכפל המלים

אלשיך הקדוש

פירש"י 'ואלה' וי"ו מוסיף על הראשונים לומר מה אלו מסיני אף אלו המשפטים מסיני, לכאורה מה זה משנה אם זה מסיני או מאהל מועד, היה צריך להיות כתוב "מה אלו מהקב"ה אף אלו המשפטים מהקב"ה", אלא מתרץ החתם סופר שהתורה מדברת פה אל השופטים - שלא ירגישו את עצמם מורמים מהעם, אלא יזכרו תמיד שהתורה ניתנה על הר סיני דווקא בגלל שהיה נמוך ועניו וכך גם הם צריכים לנהוג.

חתם סופר**אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס" (כג, א)**

כאשר עומד השטן בבית דין של מעלה לקטרג על יהודי - אין מאזינים לדבריו. שהלא עד אחד הוא ופסול לעדות. אבל כאשר יהודי ניצב ומדבר רע על חברו, הרי שהוא מצטרף רח"ל לעדות יחד עם השטן ואז מענישים את היהודי שחטא. על כך מזהיר הכתוב "אל תשת ידך עם רשע", לדבר על מעשיהם הלא טובים של יהודים, שכן בכך אתה מכשיר את עונשם ומצטרף עם השטן "להיות עד חמס"...

הרה"ק רבי משה מפשעווארסק **במחשבה תחילה**

"מלאתך ודמעך לא תאחר" (כב, כח)

ידוע כי בקשות ותפילות המלוות בדמעות ובכי - יש ביכולתם לבקוע שערי שמים ולעלות עד לכיסא הכבוד ומפיקות רצון ממנו יתברך. כי ברית כרותה ששערי דמעות לא ננעלו, וזהו "מלאתך ודמעך" כאשר התפילה עם דמעות ובכי אז "לא תאחר" - לא תתאחר הבקשה מלהתקיים ...

של"ה בשם ר' מנחם הבבלי**"אם אמר יאמר העבד אהבתי את אדוני" (כא, ה)**

אומר הנתיבות שלום - אם יהודי אומר "אהבתי את אדוני" - אני אוהב את הקדוש ברוך הוא, "את אשתי ואת בני" "אתי" - מלשון טפל (כך כתוב) כל ההנאות שבעולם הם טפל, אזי "ורצה אדוני את אוזנו במרצע" - הקדוש ברוך הוא יפתח לו את האוזניים כדי שיוכל לקבל אלוקותו יתברך ואז "ועבדו לעולם" - של הקדוש ברוך הוא.

נתיבות שלום

פירש רש"י, אמר רבן יוחנן בן זכאי אוזן זאת ששמעה על הר סיני לא תגנוב והלך וגנב – תירצעי. אם נרצה העבד על שגנב, מדוע אינו נרצע מיד כשנמכר, ומפני מה אינו נרצע אלא אם גילה את רצונו שהוא רוצה להישאר בבית אדונו. ברם, כאשר נמכר הגנב לעבד, אין להענישו בכמה וכמה עונשים, ודי לו בעונשו אשר קיבל כאשר נמכר לשעבוד ולעבוד עבודת עבד. אמנם, אחר שכלו שנותיו והוא מגלה את דעתו, כי טוב לו בבית אדונו המתחייב בפרנסתו ובפרנסת משפחתו, הרי גילה דעתו כי מכירתו לעבד לא היתה כלל עונש עבורו, ואם כן שורת הדין נותנת להענישו בעונש אחר, ברציעתו באזנו.

חידושי מהרי"ל דיסקין

אזיס ווארט

"ורצע אדניו את אזנו במרצע (כא, ו)

אומר רש"י: אוזן זו ששמעה על סיני לא תגנוב וזה הלך וגנב תרצע, לכאורה מה אשמה האוזן אם האדם לא ציית אחר־כך למה שהיא שמעה? ברם – אמר בעל חדושי הרי"ם ז"ל - מסתבר, כי באם שלא לציית למה ששומעים, הרי מוטב יותר לא לשמוע מלכתחילה... בעד שמיעה כזו על מנת שלא לציית ראוי לרצוע את האוזן... חידושי הרי"ם

"אם אֲדַנְיָו יִתֵּן לוֹ אִישָׁה וְיִלְדָּהּ לוֹ בָּנִים אוֹ בָּנוֹת, הָאִישָׁה

וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶה לְאֲדוֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְּגִפּוֹ" (כא, ד)

במידה וגנב נמכר על ידי בית הדין עליו לעבור שיקום בבית אדונו – הופך לעבד. האדון נותן לו שפחה כנענית ונולדים לו ילדים. בסיום ששת השנים של העבדות השפחה נשארת לאדון וכן הילדים הרכים שנולדו לעבד וכמאמר הפסוק: "וְהוּא יֵצֵא בְּגִפּוֹ". לכאורה אם כל המטרה לשקם את העבד. הכיצד מתעללים בו ונותנים לו שפחה כנענית? ועוד, כבר נתת לו שפחה והיא הביאה לו ילדים – מדוע לוקחים לו את האישה והילדים?! אלא התשובה פשוטה: הקב"ה מנהל את העולם במידה כנגד מידה. העבד גנב מאדם חפץ יקר ערך – הוא בעצם ניתק מהאדם את החפץ שהוא נקשר אליו. לא פעם מדובר בחפצים שעוברים כמה דורות במשפחה, שהערך הסמנטי שלהם הוא לאין ערוך מהשווי האמתי... אותו גנב שלא הצליח להבין מה זה לנתק אדם ממה שהוא שייך אליו עובר כעת את התהליך בזמן השחרור. הוא נקשר לילדיו וכעת עליו להשאיר אותם בבית אדונו – מנתק אותו הקב"ה ממה שהוא שייך אליו... עם עוגמת נפש כזו הוא חוזר להיות בן חורין בתקווה שכעת יבין שלגנוב מאדם זו חוויה לא נעימה כלל וכלל...

אמרו חז"ל כי אין כאן הכוונה להוציא עין ממש תחת העין כי אם לתת את דמי עינו שסימא. הגאון מוילנא אומר כי זה מרומז במילים "עין תחת עין", כי אחרת היה צריך לומר "עין בעד עין". וכך הוא מסביר: האותיות בא' – ב' שמתחתן האותיות ע, י, ן – הן – פ, כ, ס, והן מרכיבות את המילה "כסף" אחרי ע' בא פ', אחרי י' בא כ', אחרי ן' בא ס', בצירוף יחד יוצא המילה כסף.

הגאון מוילנא

"אם המצא תמצא בידו הגנבה... שנים ישלם" (כב ג)

פעם אחת שאלו תלמידיו של ר' יוחנן בן זכאי את רבם: מפני מה החמירה התורה עם הגנב יותר מאשר עם הגזלן? שהרי גנב משלם כפל, וגזלן שנתפס אינו משלם כפל. ענה להם ר' יוחנן בן זכאי: הגזלן שבא בגלוי, אינו מפחד לא מבני אדם ולא מהקב"ה ולכן הוא פטור. לעומתו, הגנב פוחד מבני אדם ולא מהקב"ה ולכן הוא מחויב לשלם כפליים. ר' מאיר המשיל זאת לשני בני אדם שערכו בעיר משתה, כל אחד בביתו. האחד הזמין את כל בני העיר אך לא את בני המלך. והשני לא הזמין לא את בני העיר ולא את בני המלך. שניהם זלזלו בכבוד המלך אך זה שהזמין את בני העיר ולא את בני המלך נענש יותר כי זלזל במלך יותר!... כן הוא הנמשל: לכן דווקא הגנב ישלם כפליים...

ר' יוחנן בן זכאי

ועבדתם את ה' אלקיכם, וברך את לחמך ואת מימך (כג),

(כה)

למה הפסוק מתחיל בלשון רבים - "ועבדתם", ומסיים בלשון יחיד "לחמך", "מימך", מסביר זאת בעל הטורים כך: עבודת ה' הנזכרת בתחילת הפסוק "ועבדתם וגו'", היא התפילה; ועיקר כוחה של תפילה היא ברבים, בצירוף, ולכן נקט הכתוב לשון רבים; לעומת זאת, המשך הפסוק, "וברך את לחמך וגו'", מתייחס לברכה שמעניק הקב"ה, ולעניין זה, כל אחד מקבל לפי אמות מידה מיוחדות אליו ולפי צרכיו ועניינו; ולפיכך נקט שם הכתוב לשון יחיד. ובלשונו: "אומר לשון רבים, דזו תפילת רבים שאינה נמאסת. ואמר 'וברך את לחמך' לשון יחיד, דלכל אחד ואחד מברך לפי עניינו".

בעל הטורים